

Gezi Parkı Davası

Dava İzleme Raporu

Dünyanın her bölgesinden tanınmış 60 yargıç ve hukukçudan oluşan Uluslararası Hukukçular Komisyonu, ulusal ve uluslararası yargı sistemlerini geliştirme ve güçlendirme alanındaki eşsiz uzmanlığından yararlanarak hukuk devleti yoluyla insan haklarını destekler ve korur. 1952 yılında kurulan ve beş kıtada aktif olan UHK, uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insancıl hukukun geliştirilmesini ve etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamayı; medeni, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal hakların gerçekleştirilmesini güvence altına almayı; kuvvetler ayrılığını korumayı; ve yargının ve hukuk mesleğinin bağımsızlığını garanti altına almayı amaçlar.

® Gezi Parkı Davası. Dava İzleme Raporu

© Telif hakkı Uluslararası Hukukçular Komisyonu, 2020

Uluslararası Hukukçular Komisyonu (ICJ), bilgilendirilmesi ve söz konusu bölümü içeren yayının bir kopyasının aşağıdaki adreste bulunan genel merkeze gönderilmesi şartıyla yayınlarından bölümlerin ücretsiz olarak kopyalanmasına izin vermektedir:

Uluslararası Hukukçular Komisyonu
P.O. Box 91
Rue des Bains 33
Cenevre
İsviçre

Bu çalışma, Finlandiya Dışişleri Bakanlığı'nın mali desteği ile mümkün olmuştur.
Bu rapor Avrupa Birliği'nin desteğiyle tercüme edilmiştir.

Gezi Parkı Davası

Dava İzleme Raporu

İçindekiler

1. Giriş.....	3
2. Genel bilgiler ve arka plan.....	4
3. Türkiye'nin hukuk sistemi ve ceza yargısı sistemi.....	5
4. Gezi Parkı Davası.....	8
5. Başlangıçtaki Suçlamalar ve Soruşturma.....	9
6. İddianame.....	10
7. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kavala'nın tutuklanmasına ilişkin kararı.....	13
8. Yargılama.....	15
9. Karar.....	17
10. Yargılamadan sonra.....	19
11. Uluslararası hukuk ve standartlar.....	20
12. Sonuçlar.....	23

1. Giriş

2012 ve 2013 yıllarında İstanbul Gezi Parkı'nda, İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin Avrupa'nın en büyük şehrinin birkaç yeşil alanından biri olan Gezi Parkının da yeniden düzenlenmesini kapsayan Taksim Meydanı'nın yayalaştırılmasına yönelik projesini protesto etmek amacıyla bir dizi gösteri düzenlenmiştir.¹

Gösteriler, sendikalar, siyasi partiler, meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinden oluşan çeşitli örgütlü gruplar tarafından desteklenmiştir. Protestolar başlangıçta barışçıldı. Ancak, 2013 yılının Mayıs ayının sonundan itibaren, belirtildiğine göre polisin sert müdahalesinin ardından, protestolar Türkiye'nin dört bir yanındaki birçok şehir ve kasabaya yayılmış ve bazı yerlerde şiddet olayları da yaşanmıştır.

Gezi olaylarının üzerinden dört yıldan fazla bir süre geçtikten sonra, 2017 ve 2019 yılları arasında, en az on altı insan hakları savunucusu Gezi parkı olaylarıyla ilgili olarak Ceza Kanunu'nun 312. maddesinde düzenlenen "hükümeti zor ve şiddet yoluyla devirmeye teşebbüs" suçlamasıyla gözaltına alınmış ya da yargılanmıştır. Gözaltına alınanlar arasında Mehmet Osman Kavala, Gökçe Yılmaz, Ali Hakan Altınay, Hanzade Hikmet Germiyoğlu, Yiğit Aksakoğlu, Çiğdem Mater Utku, Yiğit Ali Ekmekçi, Memet Ali Alabora, Handan Meltem Arıkan, Can Dünder, Ayşe Mucella, Şerafettin Can Atalay, Tayfun Kahraman, İnanç Ekmekçi, Mine Özerden ve Ayşe Pınar Alabora yer alıyordu.

Bu kişiler hakkındaki dava, 24 Haziran 2019 tarihinde İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi'nde başlamıştır (Esas No. 2019/74, bundan böyle "Gezi davası" olarak anılacaktır). Uluslararası Hukukçular Komisyonu (UHK) ve Uluslararası Barolar Birliği, İnsan Hakları Enstitüsü (IBAHRI) bu davanın tüm duruşmalarını izledi.

İzleyici kuruluşlar, önde gelen Rus avukat ve UHK Onursal Üyesi Karinna Moskalkenko, Norveç Yüksek Mahkemesi eski yargıcı ve UHK Komiseri Yargıç Ketil Lund, Uluslararası Barolar Birliği İcra Direktörü Mark Ellis ve IBAHRI'nin hukuk uzmanı Phil Chambers gibi uluslararası gözlemcilerden oluşan bir ekip gönderdiler.

Gözlemciler daha önceden duruşmanın yapılacağı Ağır Ceza Mahkemesinde görevlendirilmiş ve doğrudan UHK ve IBAHRI sekreteryasına bilgi sunmuşlardır. İki kuruluşun politikalarına uygun olarak yukarıda sözü edilen kişilerin rolü kesinlikle hukuki sürecin tarafsız birer gözlemcisi olarak hareket etmek ve mevcut rapor için yargılama sürecinin uluslararası insan hakları hukuku ve hukukun üstünlüğü ilkelerine uygunluğunu değerlendirmektir. Takip edilen dava izleme metodolojisi, Uluslararası Hukukçular Komisyonunun Ceza Yargılamaları için Dava Gözlem El Kitabı'nda ayrıntılı olarak yer almaktadır.²

UHK ve IBAHRI gözlemcileri, 24 ve 25 Haziran 2019, 18 ve 19 Temmuz 2019, 8 ve 9 Ekim 2019, 18 Ekim 2019, 24 ve 25 Aralık 2019, 20 Ocak 2020 ve 18 Şubat 2020 tarihlerinde yapılan davanın tüm duruşmalarına katılmışlardır:

¹ 2013 yılında, yıkım kararını protesto etmek için bazı gösteriler düzenlenmiştir; 27 Mayıs'ta yıkım fiilen başladığında, yaklaşık elli çevre aktivisti ve yerel sakin, yıkımı önlemek için Parkı işgal etmiştir. Bu protestocuların 31 Mayıs 2013'te şiddetli bir şekilde tahliyesinin ardından, Türkiye'nin çeşitli kasaba ve şehirlerinde farklı protestolar gerçekleşmiştir. Bkz., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kavala / Türkiye kararının olaylar kısmı, AIHM, Başvuru no. 28749/18; Uluslararası Af Örgütü, Gezi Parkı Protestoları- Türkiye'de Barışçıl Toplantı Hakkının Şiddetle Bastırılması, EUR 44/022/2013.

² ICJ, Ceza Yargılamaları için Dava Gözlem Elkitabı, şuradan erişilebilir <https://www.icj.org/criminal-trials-and-human-rights-a-manual-on-trial-observation/>

2. Genel bilgiler ve arka plan

Türkiye son yıllarda, ülke genelinde hukukun üstünlüğü alanında ciddi bir gerileme yaşamıştır. UHK, IBAHRI ve diğer bağımsız sivil toplum gözlemcileri ve uzmanları tarafından bildirildiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, yargı çoğu kez zamanın farklı siyasi güçlerinin tekrar tekrar kontrol girişimlerine veya usulsüz etkisine maruz kalmıştır. Benzer şekilde, sivil toplum da çoğunlukla haksız cezai kovuşturmalar da dahil olmak üzere, taciz ve baskıya maruz kalmıştır.³

15 Temmuz 2016 tarihindeki başarısız darbe girişimi ve bastırma faaliyetleri 251'den fazla kişinin ölümüne ve 2.000'den fazla kişinin yaralanmasına neden olmuştur. Bu, ülkenin zaten zayıf olan kurumlarının çoğunun daha da istikrarsızlaşmasına yol açarak hukukun üstünlüğüne ciddi şekilde zarar vermiştir.

Türkiye'de 20 Temmuz 2016 tarihinde, ertesi gün yürürlüğe girmek üzere olağanüstü hâl ilan edilmiştir. Bunu takiben, 24 Temmuz'da Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin hangi maddelerinde yer alan haklar konusunda bu yetkisini kullandığını belirtmeden Sözleşme yükümlülüklerinde azaltma beyanında bulunmuştur. 2 Ağustos'ta, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne aşağıdaki haklarla ilgili olarak yükümlülük azaltma bildiriminde bulunmuştur. Madde 2.3 (etkili başvuru hakkı), Madde 9 (özgürlük ve güvenlik hakkı), Madde 10 (gözetiminde insani muamele hakkı), Madde 12 (seyahat özgürlüğü), Madde 13 (sınır dışı işlemlerinde usuli güvenceler), Madde 14 (adil yargılanma hakkı), Madde 17 (özel yaşam hakkı), Madde 19 (ifade özgürlüğü), Madde 21 (barışçıl toplanma hakkı), Madde 22 (örgütlenme özgürlüğü), Madde 25 (siyasi haklar), Madde 26 (kanun önünde eşitlik) ve Madde 27 (azınlıkların korunması).

21 Temmuz 2016 ile 18 Temmuz 2018 tarihleri arasında yürürlükte kalan olağanüstü hâl, yargıçların tasfiye edilmesine ve avukatların ve sivil toplum temsilcilerinin yaygın bir şekilde ve keyfi olarak terörizm, Devlete karşı suçlar, millete ve Cumhurbaşkanı'na hakaret ve nefret söylemi gibi suçlarla dayanaksız bir şekilde suçlanarak tutuklanmalarına ve yargılanmalarına olanak tanımıştır. Bu, sivil toplumun Türkiye'de insan haklarını savunma konusundaki hareket alanını önemli ölçüde sınırlandırmıştır.

Olağanüstü hâl kapsamında kabul edilen özel tedbirler arasında, görevden alma için yeterli bir dayanak olmaksızın ve savunma hakları gibi usulî güvencelere uyulmaksızın kamu görevlilerinin, hakimlerin ve savcılarının toplu olarak işten çıkarılması yer alıyordu.⁴ Bu dönemde yargı, bağımsızlığını sağlayacak temel güvencelerden yoksun bırakılmıştır. Bu önlemler toplu olarak Türk hukuk sisteminin adaleti gerçekleştirme kapasitesini ve insan hakları ihlalleri için etkili bir çare sunmasını engellemiştir.

³ Daha ayrıntılı bilgi ve burada yer alan beyanlarla ilgili referanslar için bkz. UHK, Türkiye: Tehlike Altındaki Yargı Sistemi, şuradan erişilebilir, <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/07/Turkey-Judiciary-in-Peril-Publications-Reports-Fact-Findings-Mission-Reports-2016-ENG.pdf> ; ve UHK, Adalet Askıda: Adalet Erişim ve Türkiye'de Olağanüstü Hal , şuradan erişilebilir <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/12/Turkey-Access-to-justice-Publications-Reports-2018-ENG.pdf>. Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Türkiye Ziyaret Raporu 2019, şuradan erişilebilir <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/turkish-authorities-must-restore-judicial-independence-and-stop-targeting-and-silencing-human-rights-defenders> ; BMIHYK, Olağanüstü Halin Türkiye'de İnsan Hakları Üzerindeki Etkileri Raporu, Güney-Doğu ya ilişkin güncellemeler dahil. Şuradan erişilebilir https://www.ohchr.org/Documents/Countries/TR/2018-03-19_Second_OHCHR_Turkey_Report.pdf; Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörünün Türk Hükümetine Mektubu, <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=25533>

⁴ Anayasa Mahkemesinin iki üyesi, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun beş üyesi, Yargıtay'ın 140 üyesi, Danıştay'ın 48 üyesi, 4, 240 hâkim ve savcı meslekten çıkarılmıştır. 2, 250 hâkim ve savcı tutuklanmış ve bir kısmı hala tutuklu bulunmaktadır. Bkz. UHK, Adalet Askıda, op. cit.

3. Türkiye'nin hukuk sistemi ve ceza yargısı sistemi

Türkiye, yazılı anayasası bulunan Kıta Avrupası hukuk sistemine dahil bir ülkedir. Uluslararası anlaşmalar Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylandıktan sonra kanun niteliğindedir ve "usulüne uygun olarak onaylanarak yürürlüğe giren insan haklarına ilişkin anlaşmalarla kanunların aynı konudaki hükümlerinin çatışması halinde uluslararası anlaşma hükümleri esas alınır".⁵

Türkiye, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı üyesidir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme ve Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme 'ye taraftır. Ayrıca, İşkenceye Karşı BM Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesine Ek Birinci ve İkinci İhtiyari Protokolü, Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek üç İhtiyari Protokolü, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolü ve Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolü onaylamıştır.⁶

Hukukun üstünlüğü ilkesi, Devleti "demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti" olarak tanımlayan Türkiye Anayasası'nın 2. maddesinde yer almaktadır. Türk hukuk sisteminde Anayasa en üstün normdur; Anayasaya aykırı kanunlar kabul edilemeyeceği gibi, kanunlar anayasaya aykırı bir şekilde de uygulanamaz ve tüm yürütme, yasama ve yargı organları ile idare organları, kurumlar ve kişiler anayasa hükümleri ile bağlıdır.⁷

Anayasa'nın 9. maddesine göre yargı yetkisi, "Türk milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemeler" tarafından kullanılır. Kıta Avrupası yargı sistemi çerçevesinde, adli ve idari yargı ayrılmıştır. Anayasa Mahkemesi, kanunların anayasaya uygunluğunu denetleme ve bireysel başvuruları karara bağlama yetkisine sahiptir. Yargıtay, ilk derece hukuk ve ceza mahkemelerinin kararlarını inceler; Danıştay, tüm idari mahkemelerin kararlarını inceler; Yüksek mahkemeler arasındaki yargı yetkisine ilişkin ihtilafları çözmek üzere Uyuşmazlık Mahkemesi yetkilidir.

Türk mahkemelerinin bağımsızlığı Anayasa'nın 138. maddesinde güvence altına alınmıştır:

- *Hakimler, görevlerinde bağımsızdır; Anayasaya, kanunlara ve hukuka uygun vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.*
- *Hiçbir organ, makam veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere veya hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye veya telkinde bulunamaz...⁸*

⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Bundan sonra Anayasa), madde 90.

⁶ Türkiye'nin onay tarihleri için bkz. <https://treaties.un.org>

⁷ Madde 11, *ibid.*

⁸ Madde 138, *ibid.*

139. madde hâkim ve savcı teminatını güvence altına almıştır. Şöyle der:

- *Hâkim ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz. Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.*⁹

Türk savcılarını, hakimlerinkinden farklı yetki ve işlevlere sahip olmalarına rağmen yargı sisteminin bir parçasını oluşturmaktadır.¹⁰ Ceza yargılaması sürecince savcılarının rolü özellikle soruşturma aşamasında çok önemlidir. Bir suç şüphesi hakkında bilgilendirildikten sonra derhal soruşturmaya başlama ve şüphelinin aleyhine ve lehine delil toplamakla yükümlüdürler.¹¹ Soruşturma süresince adli kolluk, savcılarının emri altındadır.¹² Savcılar, makul suç şüphesinin bulunduğu kanaatindeyseler dava açmakla yükümlüdürler.¹³

Türk hukukunda, avukatlık serbest meslek ve kamu hizmeti olarak tanımlanmaktadır.¹⁴ Avukatlık yapabilmek için, bir avukatın ikamet ettiği şehrin barosuna kayıtlı olması gerekir. Ulusal düzeyde Türkiye Barolar Birliği ve bölge baroları da dahil olmak üzere barolar, adayların mesleğe kabulünden, stajlarının düzenlenmesi ve yürütülmesinden ve disiplin soruşturmalarından sorumludur. Adalet Bakanlığı, avukatların mesleğe kabulünde ve disiplin sisteminde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye Barolar Birliğinin mesleğe kabul kararları Bakanlık onayına tabi olduğu gibi, avukatlar aleyhine ceza soruşturması başlatmak ve disiplin cezası vermek için de Bakanlığın onayı gereklidir.¹⁵

Türkiye’de yargının bağımsızlığı, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi ve olağanüstü halin başlangıcından önce zaten önemli sınırlamalara tabiydi. Bunlar UHK’nin *Türkiye: Tehlike Altındaki Yargı Sistemi* başlıklı bilgilendirme notunda anlatılmaktadır.¹⁶

Bununla birlikte, olağanüstü hâl kapsamında alınan tedbirler, özellikle hâkimlerin, savcılarının ve avukatların toplu işten çıkarılması ve tutuklanması, adalet sistemini ve insan haklarını koruma ve ihlalleri etkili bir şekilde giderme kapasitesini önemli ölçüde zayıflatmıştır.^{17 18}

16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandumla onaylanan ve farklı tarihlerde yürürlüğe giren anayasa değişikliklerinden sonra yargı bağımsızlığı daha da tehlike altına girmiştir.¹⁹ Reformlar arasında, Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) üyelerinin seçimi usulü de yer almaktaydı. HSK, hâkim ve savcılarının atanması, yükseltilmesi, tayini ve görevden alınmasıyla ilgili tüm kararlardan sorumludur. Yeni anayasal düzenlemelere göre, Kurul’un on üç üyesinden altısı doğrudan Türkiye

⁹ Madde 139, *ibid.*

¹⁰ Madde 139 ve 140, *ibid.*

¹¹ Ceza Muhakemesi Kanunu, Madde 160.

¹² Madde 161, *ibid.*

¹³ Madde 170, *ibid.*

¹⁴ Avukatlık Kanunu Madde Article 1/1.

¹⁵ Madde 8, 58 ve 71, *ibid.*

¹⁶ UHK, Türkiye: Tehlike Altındaki Yargı Sistemi, 2 Haziran 2016, şuradan erişilebilir, <https://www.icj.org/turkey-icj-raises-concerns-at-threats-to-the-independence-of-judges-prosecutors-and-lawyers/>

¹⁷ Avrupa Komisyonu 2018 Raporu, *op. cit.*, p. 23.

¹⁸ UHK, “Türkiye: Olağanüstü hâl önlemleri hukukun üstünlüğüne ağır bir şekilde zarar verdi”, 6 Aralık 2016, şuradan erişilebilir <https://www.icj.org/turkey-emergency-measures-have-gravely-damaged-the-rule-of-law/>

¹⁹ İki madde doğrudan yürürlüğe girmiştir; Biri Hakimler ve Savcılar Kurulu ile ilgili madde, diğeri de Cumhurbaşkanının siyasi partilere üye olmasına izin veren maddededir. Diğer maddeler 24 Haziran 2018 seçimlerinden sonra yürürlüğe girmiştir.

Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır; bunlar dördü olağan üye olmak üzere (Kurul Başkanı olarak da görev yapan) Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarından oluşmaktadır. Kalan yedi üye ise TBMM tarafından atanır. Kurul üyelerinin hiçbiri hâkim veya savcılar tarafından veya bunların katılımıyla seçilmemektedir.

Son olarak, yeni anayasal rejim altında, Türkiye Cumhurbaşkanı artık tarafsız görünmek zorunda değildir, aksine resmi olarak siyasi parti üyeliğini sürdürebilir²⁰. Bu 'reformların' sonucu olarak, mevcut anayasal çerçevede, Hâkimler ve Savcılar Kurulu, üyelerinin atanması sürecindeki baskın siyasi kontrol nedeniyle yapısal olarak bağımsız kabul edilemez.²¹

Bu nedenle, yürütme ve yasama organlarının sürekli müdahaleleri ve yapısal bağımsızlığının zayıflaması sonucu olarak yargının, merkezi yürütme gücünün özellikle de Cumhurbaşkanının dolaylı talimatlarına açık hale geldiğini gösteren bol miktarda kanıt bulunmaktadır. Siyasi yönü olmayan "sıradan" davalarda bu durum görece olarak fark edilmeyebilir. Ancak, yargı bağımsızlığının test edileceği davalar, çoğunlukla "siyasi açıdan hassas davalardır".²²

²⁰ Eski sisteme ilişkin bilgi ve değerlendirme için bkz. UHK, Yargı Tehlike Altında, *op. cit.*

²¹ Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesinin Yargıçların bağımsızlığı, etkinliği ve sorumlulukları konusunda üye devletlere tavsiyesi CM/Rec (2010)12, para. 27.

²² Bkz. UHK, Adalet Askıda, *op. cit.*

4. Gezi Parkı Davası

Gezi Parkı davasına neden olan olaylar, 2012 ve 2013 yıllarında İstanbul Gezi Parkı'nda, İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin Avrupa'nın en büyük şehrinin birkaç yeşil alanından biri olan Gezi Parkını tahrip edecek olan Taksim Meydanı'nın yayalaştırılmasına yönelik projesini protesto etmek için düzenlenen bir dizi gösteriye dayanmaktadır. Gösteriler, sendikalar, siyasi partiler, meslek örgütleri ve STK'lar dahil olmak üzere çeşitli örgütlü gruplar tarafından desteklenmiştir. Protestolar başlangıçta tamamen barışçıldı. 2013 yılının Mayıs ayının sonunda, belirtildiğine göre, polisin şiddet içeren müdahalesinin ardından, birkaç ve münferit şiddet olayları kaydedilmiştir.²³

Türk Hükümeti'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne sunduğu bilgiye göre "Gezi Parkı olaylarına" 3.611.208 kişi katılmıştır. Bu eylemler sırasında 4.329 kişi yaralanmış ve dördü hayatını kaybetmiştir. Aynı zamanda 697 kolluk kuvveti yaralanmış ve ikisi ölmüştür. 5.513 kişi göz altına alınmıştır.²⁴ Bu davada yer alan sanıklar, o dönemde göz altına alınan arasında yer almıyordu.

Türk makamlarının sunduğu rakamların aksine, Uluslararası Af Örgütü, Türk Tabipleri Birliği'nin rakamlarına atıfta bulunarak, 10 Temmuz 2013 tarihine kadar 8.000'den fazla kişinin yaralandığını bildirmiştir. Beş kişinin ölümünü ve "bu ölümlerden üçünde polisin orantısız güç kullandığına dair güçlü deliller bulunduğunu" bildirmiştir.²⁵ Gözaltı ve tutuklamalarla ilgili olarak, Uluslararası Af Örgütü, Ankara, İstanbul ve İzmir Baroları tarafından sağlanan istatistiklere dayanarak, protestoların ilk hafta sonu (31 Mayıs — 2 Haziran) 3.400'ü olmak üzere yaklaşık 4.900 kişinin gözaltına alındığını belgelemiştir.²⁶ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, bu olayların "Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmesini durdurmaya çalışan az sayıdaki barışçıl göstericiye karşı aşırı güç kullanılması sonucunda tetiklendiğini" belirtmiştir.²⁷

²³ Bkz. Olay ve Olgular, *Kavala / Türkiye, op. cit.*

²⁴ *Ibid.*, para. 18.

²⁵ Uluslararası Af Örgütü, *op. cit.*, s. 6 ve 15.

²⁶ *Ibid.*, s. 41. Bkz., Türk Tabipleri Birliği istatistikleri <http://www.ttb.org.tr/images/stories/file/english.doc>

²⁷ *Kavala / Türkiye, op. cit.*, para. 21.

5. Başlangıçtaki Suçlamalar ve Soruşturma

2017 yılında Osman Kavala bu olaylarla ilgili olarak suçlanmıştır. O tarihten önce ne herhangi bir suçlama ne de bir soruşturmanın varlığı biliniyordu.

Osman Kavala, 18 Ekim 2017'de tutuklandığında hem 2016 darbe girişimi ile bağlantılı olarak Anayasa ihlali (Ceza Kanunu'nun 309. maddesi) hem de Gezi Parkı protestolarıyla bağlantılı olarak hükümete karşı işlenen suçlara (Ceza Kanunu'nun 312. maddesi) dayanılmıştır. 1 Kasım 2017'de bir İstanbul savcısı, Kavala'yı tutuklamaya sevk etmiş ve sanığın huzurunda yapılan duruşmada sulh ceza hâkimi tarafından her iki suçtan dolayı tutuklama kararı verilmiştir. Kasım 2018'de diğer zanlılar da kısa süreli olarak gözaltına alınmış ve soruşturma uzatılmıştır. Diğer şüphelilerden yalnızca, erken çocuk gelişimi projelerine odaklanan Hollandalı bir hayırsever kuruluş olan Bernard van Leer Vakfı'nın Türkiye temsilcisi Yiğit Aksakoğlu tutuklanmıştır. Aksakoğlu 24 Haziran 2019'daki ilk duruşmada tahliye edilirken, Osman Kavala tutuklu kalmaya devam ediyor.²⁸

İstanbul Cumhuriyet Savcısı 19 Şubat 2019 tarihinde on altı sanık hakkında, Ceza Kanunu'nun 312. Maddesinde düzenlenen cebir ve şiddet yoluyla hükümeti devirmeye teşebbüs suçundan iddianame düzenlemiştir. Suçlananlar şunlardı: Osman Kavala, Yiğit Aksakoğlu, Ayşe Mücella Yapıcı, Çiğdem Mater Utku, Ali Hakan Altınay, Mine Özerden, Tayfun Kahraman, Can Atalay, Yiğit Ali Ekmekçi, Can Dünder, Memet Ali Alabora, Ayşe Pınar Alabora, Gökçe Yılmaz, Handan Meltem Arıkan, Hanzade Hikmet Germiyanoğlu ve İnanç Ekmekçi.

11 Ekim 2019'da Osman Kavala hakkındaki tutukluluk süresini dikkate alarak savcı tutukluluğun artık orantılı bir tedbir olmadığı gerekçesiyle tahliyesine karara vermiştir. Ancak Kavala, Ceza Kanunu'nun 312. maddesi uyarınca (Gezi Parkı davasında yargılandığı) diğer suç kapsamında Silivri Cezaevi'nde tutuklu kalmıştır.²⁹

Soruşturma ve yargılama sırasında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, açık bir şekilde sanıkların suçluluğunu ima eden açıklamalarda bulunmuştur. 21 Kasım 2018'de şunları söylemiştir:

- *Bunu hiç düşündünüz mü? Gezi olaylarında teröristlerin finans kaynağı olan bir kişi şu anda içeride. Onun arkasında meşhur Macar Yahudi'si Soros var. Bu adam dünyada milletleri bölmekle adeta birilerini görevlendiren parası bol birisi. Türkiye'deki temsilcisi de aynı şekilde babadan zengin, bu imkanlarını bu ülkeyi parçalayıp bölen terör eylemlerine karşı her türlü desteği veren kişi...*³⁰

3 Aralık 2018'de G20 Zirvesi'nin ardından yaptığı basın açıklamasında şu ifadeleri kullanmıştır:

- *Gezi'nin arkasındaki kişilerin isimlerini zaten açıklamıştım. Dış ayağının G.S. ve içerideki ayağın Kavala olduğunu söyledim. Kavala'ya para gönderenler iyi biliniyor. Ve şimdi vakfi kapatma, Türkiye'yi terk etme vb. kararları aldılar; bizim gündemimizi böyle meşgul ettiler.*³¹

²⁸ Davaya ilişkin olay ve olgular Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından Kavala / Türkiye davasında özetlenmiştir. Ayrıca bkz. Diğerlerinin yanı sıra, İnsan Hakları İzleme Örgütü, Türkiye: Çığır Açıcı 2013 Protestoları İçin Temelsiz Suçlamalar, şuradan erişilebilir <https://www.hrw.org/news/2019/03/25/turkey-baseless-charges-over-landmark-2013-protests>

²⁹ İnsan Hakları İzleme Örgütü, Türkiye: Önde gelen Sivil Toplum Lideri Beraat Ettikten Sonra Yeniden Tutuklandı, <https://www.hrw.org/news/2020/02/20/turkey-prominent-civic-leader-rearrested-after-acquittal>

³⁰ Kavala / Türkiye, op. cit., para. 61.

³¹ Ibid.

6. İddianame

a) Tartışmalı Olgular

Davanın sanıkları şunlardır: Mehmet Osman Kavala, Gökçe Yılmaz, Ali Hakan Altınay, Hanzade Hikmet Germayanoğlu, Yiğit Aksakoğlu, Çiğdem Mater Utku, Yiğit Ali Ekmekçi, Memet Ali Alabora, Handan Meltem Arıkan, Can Dünder, Ayşe Mucella, Serafettin Can Atalay, Tayfun Kahraman, İnanç Ekmekçi, Mine Özerden ve Ayşe Pınar Alabora.³²

İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'nın 19 Şubat 2019 tarihli iddianamesinde Arap Baharı ve Wall Street'i İşgal et gibi popüler hareketlerle paralellik kurulmak suretiyle Gezi Parkı protestolarının hükümeti devirmeye tahrik etmek amacıyla başlatıldığı ve ülke geneline yayıldığı teorisi geliştirilmiştir.

İddianamede, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Taksim Meydanı'nı yayalaştırma projesini kabul etmesinden sonra sanıkların "Rise Occupy İstanbul" adlı bir Facebook hesabı oluşturduğu ve bazılarının basına Arap Baharı hareketinin Türkiye'ye yayılmasını istediklerini belirten röportajlar verdiği iddia edilmektedir. Ayrıca sanıklar, sendikaları, dernekleri, siyasi partileri ve çevre örgütlerini bir araya getiren bir "Taksim Dayanışma Platformu" kurmakla suçlanmışlardır.

Savcının iddiasına göre, sanıklar, Sırp Ivan Maroviç tarafından oluşturulan OTPOR ve CANVAS gruplarının desteklediği kitlesel protesto işgal tekniklerini kullanmışlardır. Ivan Maroviç'in 18 Haziran- 21 Haziran 2012 tarihleri arasında Türkiye'de bulunduğu ve sanıklardan bir kısmının bu dönemde kendisiyle görüştüğü iddia edilmektedir.

İddianamede, sanıklardan bazılarının, Türkiye'nin ve protestoların alternatif bir bakış açısıyla yansıtıldığı bir tiyatro oyunu yazdıkları iddia edilmiştir. Sanıklar, aynı şekilde "İşgal Et" adında bir festival düzenlemekle itham edilmişlerdir. Bazı ağaçların parktan kaldırılmasının ardından 7 Mayıs 2013'te protestoya başladıkları iddia edilmiş; "Bu sadece bir başlangıç", "Taksim bizimdir, bizim kalacak", "Polis parktan defol, Hükümet istifa, Tayyip istifa" gibi sloganlar attıkları; ve halkı kamusal alanlarda 'yasa dışı' toplantılara katılmaya ve yürümeye çağırdıkları ileri sürülmüştür.

İddianamede, kültür ve sanatı destekleyen bir vakıf olan Anadolu Kültür ile Açık Toplum Derneği'nin Gezi Parkı protestolarını maddi olarak desteklediği, Osman Kavala ve diğerlerinin çeşitli örgütler ve çalışma grupları kurarak toplantılar, paneller ve yaz kampları düzenledikleri iddia edilmiştir. Protestocuları maddi olarak destekledikleri, polisle çatışmalarda protestocuların kullanacağı malzemeleri temin etmek için bir banka hesabı açtıkları, çeşitli yabancı diplomatlarla görüştüğü ve nihai olarak Gezi protestolarını örgütledikleri ileri sürülmüştür.

27 Mayıs 2013 tarihinde Park'tan ağaç kaldırma operasyonlarının başından itibaren sanıkların şiddet eylemleriyle 'hedeflerine' ulaşmaya çalıştıkları, 78 ilde 746 protesto düzenledikleri ve bu protestolar sırasında çeşitli özel mülklere ve polis araçlarına zarar verildiği, bazı siyasi parti ofislerinin, işaret levhaları ve otobüs duraklarının tahrip edildiği ve biri polis memuru olmak üzere beş kişinin hayatını kaybetmesine neden oldukları iddia edilmiştir. Sanıkların kamuoyunu önceden belirlenmiş kendi 'gündemlerine' uygun olarak yönettikleri ve bu şekilde hükümeti siyasi olarak zor durumda bırakmayı ve istifaya zorlamayı amaçlayan eylemlerde buldukları ileri sürülmüştür.

İddianamenin dikkatli bir şekilde okunması halinde, şüphelilerden herhangi birinin polise saldırdığını veya mala zarar verdiğini gösteren herhangi bir video görüntüsü veya fotoğraf bulmak imkansızdır. Bu video ve resimlerde sadece sanıkların bir kısmının protesto ve mitinglerde hazır bulunduğu görülmektedir. İstanbul'da ve Türkiye'nin dört bir yanında protestocuların verdiği

³² Daha fazla bilgi için bkz. İnsan Hakları İzleme Örgütü, Türkiye: Çığır Açıcı 2013 Protestoları İçin Temelsiz Suçlamalar, şuradan erişilebilir <https://www.hrw.org/news/2019/03/25/turkey-baseless-charges-over-landmark-2013-protests>

zararları gösteren listede, sanıklardan hiçbiri tespit edilmemiştir. İddianameye hâkim olan mantık şudur: protestolar, Gezi Parkı gösterilerinin doğrudan bir sonucudur ve bu nedenle, protestoları "düzenleyenler", nu olayların bütün sonuçlarından sorumludur.

İddianamede şu kanıt türleri yer almaktadır: dinlenen telefon görüşmeleri; telefon tapeleri; fiziki takip; banka dekontları; tanık ifadeleri; ve İnternet açık kaynak araştırması. Gözetleme delilleri toplantıların varlığını göstermektedir ancak bu toplantıların iddianamede ileri sürülen mahiyette olduğunu kanıtlamamaktadır. Banka dekontları (çoğunlukla Anadolu Vakfı'na bağışlar) işlemlerin varlığını göstermektedir ancak bu işlemlerin iddianamede ileri sürülen amaçlar doğrultusunda kullanıldığını göstermez.

Sanıklar tüm suçlamaları reddetmişlerdir. Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yanı sıra Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından Gezi Parkı olayları ve sonrasında meydana gelen protestoların yanı sıra polisin tepkileri ve Gezi Parkı davasına ilişkin bağımsız gözlemlerini sunmuşlardır.³³

b) Suçlamalar

İddianamenin 638 sayfasında davanın olgusal ve 'kanıtsal' temeli ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra hukuki konular sadece iki sayfada ele alınmıştır.

Tüm sanıklar, Ceza Kanunu'nun (5237 sayılı Kanun) 312. maddesi uyarınca cebir ve şiddet yoluyla Hükümeti devirmeye teşebbüs etmekle itham edilmişlerdir. Ayrıca bu suçun terör amacıyla işlendiği, yani 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında terör suçu olduğu ileri sürülmüştür. Bu yasanın 1. maddesindeki terörizm tanımı, bir örgüte mensup bir veya daha fazla kişinin, "terör, cebir ve şiddet kullanarak", "baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle" "Cumhuriyetin niteliklerini değiştirmek" veya "Devlet otoritesini zaafa uğratmak, yıkmak veya ele geçirmek" amacıyla gerçekleştirdiği eylemleri kapsar.³⁴

Anayasayı ihlal

TCK m. 309

(1) Cebir ve şiddet kullanarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya veya bu düzen yerine başka bir düzen getirmeye veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önlemeye teşebbüs edenler ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılırlar.

(2) Bu suçun işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükmolunur.

(3) Bu maddede tanımlanan suçların işlenmesi dolayısıyla tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Hükûmete karşı suç

TCK m. 312

(1) Cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs eden kimseye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir.

(2) Bu suçun işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükmolunur.

³³ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Türkiye Ziyaret Raporu 2019, şuradan erişilebilir <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/turkish-authorities-must-restore-judicial-independence-and-stop-targeting-and-silencing-human-rights-defenders>; Uluslararası Af Örgütü, Gezi Parkı Protestoları: Türkiye'de Barışçıl Toplantı Hakkının Şiddetle Reddi, <https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/eur440222013en.pdf>; İnsan Hakları İzleme Örgütü, *op. cit.*

³⁴ 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. Maddesi

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu

Terör suçları

Madde 3

26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320 nci maddeleri ile 310 uncu maddesinin birinci fıkrasında yazılı suçlar, terör suçlarıdır.

BM İnsan Hakları Konseyi'nin altı Özel Usul yetkilisinin vurguladığı gibi, bu tanım "uluslararası insan hakları hukuku kapsamında korunan bir dizi ifade ve örgütlenme faaliyetinin yurt içinde "terörizm" olarak nitelendirilmesini gerektirebilir. Böyle bir nitelendirme, uluslararası hukukta korunan haklarını kullanan bireylerin yakalanmasına ve tutuklanmasına izin verebilir ki, böyle bir sınırlama uluslararası hukuk kapsamında keyfi özgürlükten yoksun bırakma teşkil edecektir".³⁵ Sözü edilen Özel Usul yetkilileri arasında BM Terörle Mücadele Sırasında İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü, Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu; Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü; Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları Özel Raportörü; İnsan Hakları Savunucularının Durumuna İlişkin Özel Raportör; ve Yargıçların ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü yer almaktadır.

Suçun oluşabilmesi için, hükümetin anayasal görevlerini yerine getirmesini engellemek için cebir ve şiddet kullanılmalıdır. Kanunun lafzından fiziksel cebir veya şiddet kullanılmasını gerektirdiği açıktır. Suçun manevi unsuru ise kastı gerektirir; sadece şiddet eylemi yapmak yeterli değildir, aynı zamanda bunun hükümeti devirmek veya görevlerini yerine getirmesini engellemek kastıyla yapılmış olması gerekir.³⁶

c) Uygulanacak ceza usul hukuku

Osman Kavala, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (5271 sayılı Kanun) 100. maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendinin 12. alt bendi (100.3.a) .12) uyarınca tutuklanmıştır. Bu maddeye göre Türkiye'de bir kişinin aşağıdaki suçlardan birini işlediği konusunda kuvvetli suç şüphesinin bulunması halinde bir kişi tutuklanabilir: ... Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" (Ceza Kanunu'nun 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315. maddeleri).

Koruma tedbirleri ile ilgili olarak, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 135. Maddesine göre (paragraf 8.a.15) soruşturma makamları "Anayasal Düzene ve bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlarla (309, 311,312, 313, 314, 315, 316)" ilgili olarak telefon dinleme yetkisine sahiptir. Ancak Ceza Muhakemesi Kanununun 135 (8) (a) maddesinin 15. fıkrası 2 Aralık 2014 tarihinde değiştirilmiş ve bu değişiklikle yukarıda belirtilen suçlar bakımından (309, 311, 312, 313, 314, 315, 316) iletişimin tespiti, izlenmesi ve kaydedilmesi önlemleri kabul edilmiştir. Dolayısıyla, bu maddeler kapsamına giren suçlar, Gezi olaylarının yaşandığı sırasında telefon dinlemesine izin verilen suçlar kapsamında öngörülmemiştir.

³⁵ BM Terörle Mücadele Sırasında İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü, Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu; Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü; Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları Özel Raportörü; İnsan Hakları Savunucularının Durumuna İlişkin Özel Raportör; ve Yargıçların ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü yetkilileri tarafından Türkiye Hükümetine Gönderilen Mektup, OL TUR 13/2020 <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=25482>

³⁶ Yargıtay, 16. Ceza Dairesi, Esas no, 2016/6690, karar no, 2018/604.

7. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kavala'nın tutuklanmasına ilişkin kararı

10 Aralık 2019'da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Osman Kavala'nın 2013 Gezi Parkı protestolarındaki rolü ile bağlantılı olarak tutuklanmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde (AİHS) güvence altına alınan özgürlük ve güvenlik hakkını (AİHS Madde 5.1) ve hızlı yargısal inceleme hakkını (AİHS Madde 5.4) ihlal ettiğine karar vermiştir.³⁷ Mahkeme ayrıca, tutukluluğun temel haklara meşru olmayan bir amaçla sınırlama teşkil ettiğini de tespit etmiştir (AİHS 18. Madde).³⁸

Yargılama ile ilgili olarak, Mahkeme'nin Osman Kavala'nın tutukluluğunun özgürlük ve güvenlik hakkı bağlamında hukuksuz olduğuna, zira tutuklama koşullarının ve tutukluluğu sürdürmek için makul bir gerekçe bulunmadığına karar verdiğini not etmek önemlidir.³⁹ Mahkeme şu sonuca varmıştır:

- *"yetkililer, başvuruçunun ilk tutukluluğunun ve tutukluluğunun sürdürülmesinin söz konusu eylemlerin objektif bir değerlendirmesine dayanan makul şüphelerle gerekçelendirildiğini gösterememektedir. Ayrıca, tedbirlerin esasen sadece iç hukukta makul bir şekilde suç sayılan davranış olarak kabul edilemeyecek olaylara değil, aynı zamanda büyük ölçüde Sözleşme haklarının kullanılmasıyla ilgili olgulara da dayandığını not eder. İddianamede bu tür fillerin, başlı başına bir suçun kurucu unsurları olarak yer alması, söz konusu şüphelerin makullüğünü azaltmaktadır."*⁴⁰

Mahkeme:

- *[Osman Kavala'nın Gezi olaylarından ve 2013 yılında ceza soruşturmasının açılmasından dört yıl sonra tutuklandığını ve Hükümet'in şüpheyne yol açan olaylar ile başvuruçunun tutuklanması arasında geçen bu uzun süreyi açıklayan herhangi bir argüman sunmadığını görmezden gelememiştir.*⁴¹

Mahkeme aynı eksiklikleri iddianamede ve buradaki suçlamalarda da tespit etmiştir.

Mahkeme'nin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesiyle bağlantılı olarak AİHS'nin 18. maddesinin ihlal edildiğini tespit ettiği özellikle belirtilmelidir. Strazburg Mahkemesi tarafından bu tür bir ihlalin tespiti son derece enderdir ve bir kişinin bu davada cezai kovuşturma amacıyla tutuklanmasına yönelik olağan meşru gerekçelerin, Sözleşme anlamında kabul edilmeyen nedenlerle saptırıldığı ve kötüye kullanıldığı anlamına gelir.

³⁷ AİHS, madde 5/1: 1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz: a) Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkumiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutulması; b) Kişinin, bir mahkeme tarafından yasaya uygun olarak verilen bir karara uymaması sebebiyle veya yasanın öngördüğü bir yükümlülüğün uygulanmasını sağlamak amacıyla yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması; c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması; d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulması veya yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yasaya uygun olarak tutulması; e) Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla, hastalığı yayabilecek kişilerin, akıl hastalarının, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılarının veya serserilerin yasaya uygun olarak tutulması; f) Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması" Madde 5/4: "Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve, eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir".

³⁸ AİHS, madde 18: Article 18 ECHR: "Anılan hak ve özgürlüklere bu Sözleşme hükümleri ile izin verilen kısıtlamalar öngörülükleri amaç dışında uygulanamaz".

³⁹ AİHS, madde 5/1.

⁴⁰ Kavala / Türkiye, AİHM, op. cit., para. 157.

⁴¹ Ibid., para. 153.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi özellikle şöyle demiştir:

- "mevcut davada şikâyet edilen tedbirlerin, Sözleşme'nin 18. maddesine aykırı bir gizli amaç taşıdığını, yani başvurayı susturma amacı taşıdığını makul şüphenin ötesinde tespit etmiştir. Ayrıca, başvuran aleyhine getirilen suçlamalar göz önüne alındığında, itiraz edilen tedbirlerin insan hakları savunucularının çalışmaları üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olabileceğini düşünmektedir. Sonuç olarak, başvurucunun özgürlüğünün kısıtlanmasının, AİHS'nin 5 § 1 (c) maddesinde belirtildiği üzere, başvurayı bir suç işlediğine dair makul şüphle yetkili bir yasal makam önüne getirmekten başka amaçlarla uygulandığı sonucuna varmıştır.⁴²

Bu bulguların bir sonucu olarak Mahkeme, özellikle "hükümetin başvuranın tutukluluğuna son vermek ve derhal salıverilmesini sağlamak için her türlü önlemi alması gerektiğine" karar vermiştir.⁴³ UHK ve IBAHRI, 10 Aralık 2019'da Kavala'nın serbest bırakılması çağrısında bulunmuştur.

⁴² *Ibid.*, para. 223.

⁴³ Bkz.: IBAHRI ve UHK Türkiye Hakimler ve Savcılar Kurulunu Gezi Parkı davasının yargıçları aleyhine yürütülen soruşturmayı derhal durdurmaya çağırıyor, 28 Şubat 2020, şuradan erişilebilir <https://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=2dc38dbf-4b19-43b6-8988-a9772da0ea71>

8. Yargılama

UHK ve IBAHRI gözlemci ekibinin katıldığı yargılama, 24 Haziran 2019–18 Şubat 2020 tarihleri arasında İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi'nde gerçekleşmiştir. Türk adalet sisteminde Ağır Ceza Mahkemeleri, ağır cezayı gerektiren ciddi suçları yargılama yetkisine sahip ilk derece mahkemeleridir. Sanıklardan beşi Türkiye dışında ikamet ediyordu ve bu nedenle duruşmalarda hazır bulunmadılar. Bu nedenle bu kişilerin davaları, Ceza Muhakemesi Kanununun 10. ve 247.3 maddeleri uyarınca ana dosyadan ayrılmıştır.

Duruşmaya katılan yargıçlar duruşmadan duruşmaya değişiklik göstermiştir. İlk iki duruşma, savcılığın iddianameyi sunmasına ve sanıkların ilk savunmalarının alınmasına ayrılmışken, duruşmaların geri kalanı sanıkların ve tanıkların sorgulanmasıyla ilgiliydi.

Duruşma gözlemcileri mahkeme salonuna erişim konusunda veya başka herhangi bir şekilde bir engelleme ile karşılaşmamışlardır. 24 Aralık 2019 tarihinde yapılan (pek çok ülkede Noel arifesi tatiline denk gelen) hariç duruşmalara Avrupa ülkelerinden ve uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşlarından uluslararası gözlemciler katılmışlardır. Duruşmanın her oturumuna halktan yaklaşık 300 kişi katılmıştır.

Gözlemciler, duruşma salonunda savcılarının yerinin, savunma ekiplerine göre fiziksel olarak daha yüksek ve hâkimlere daha yakın ve duruşma hakimleriyle aynı seviyede oluşturduğunu kaydetmiştir. Bu durum, diğer bazı kıta Avrupası hukuk sistemine sahip ülkelerde de bulunmakta ve şimdiye kadar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi veya diğer uluslararası insan hakları mekanizmaları tarafından AİHS'in 6. Maddesinde güvence altına alınmış olan adil yargılanma hakkını ihlal ettiğine karar verilmemiş olsa da, gözlemciler, bu durumun salonda bulunanlara savcılık ile savunma arasında eşitsizlik olduğu izlenimi verdiğini not ederler.

Sanıkların avukatlarının yanına oturmaması duruşma sırasında avukat-müvekkil iletişimini zorlaştırmıştır. Türk mahkemelerindeki olağan durum budur.

İlk duruşmadan itibaren, yargıçların ve savcılığın savunma avukatları ve sanıkların sunumlarına çok az ilgi gösterdiği yargılama gözlemcilerinin dikkatinden kaçmamıştır. İlk duruşmada gözlemciler, yargılamalar sırasında hiçbir yargıcın not almadığını kaydetmiştir.

Sanıklar ve avukatları, argümanlarını suçlamaların ve iddianamenin alakasızlığı, bazıları tutukluluğunun devamının hukuka aykırılığı ve toplanma, ifade ve örgütlenme özgürlüklerinin ihlal edilmesi üzerine kurmuşlardır.

Mahkeme, yurtdışındaki sanıkların ifadelerinin video bağlantısı yoluyla alınması yönündeki savunma taleplerini, savcının bu taleplere karşı çıkmasının ardından reddetmiştir. Başka hiçbir gerekçe gösterilmemiştir. Öte yandan, bir savcılık tanığının video bağlantısıyla ifade vermesine 8 Ekim tarihli oturumda izin verilmiştir. Bağlantı zayıf olup hazır bulunanların ifadeyi doğru bir şekilde anlamasına imkân vermemiştir. Gezi olayları sırasında polis şefi olan tanık daha sonra 24 Aralık'taki bir sonraki duruşmada başka bir tanığın duruşmasında şahsen ifade vermiştir. Bu tanıklar, gösterilerin genel bir resmini sunmuş ve molotof kokteyllerinin varlığı gibi şiddet içeren eylemlerle bağlantılı olabilecek unsurlar hakkında konuşmuş, ancak sanıklardan herhangi birinin somut bir eylemine dair hiçbir ifade verememişlerdir.

Duruşmanın her oturumunda Osman Kavala'nın tutukluluğunun devamına karar verilmiştir. Yiğit Aksakoğlu'nun 24 Haziran'daki ilk duruşmada serbest bırakılmasının ardından tek tutuklu sanık olarak Kavala kalmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin tutukluluğunun hukuka aykırı olduğuna karar vermesinden sonra gerçekleşen 24 Aralık 2019 ve 20 Ocak 2020 duruşmaları da dahil olmak üzere, savunma avukatlarının Kavala'nın serbest bırakılmasını talep eden müteaddit dilekçelerine rağmen tahliye kararı verilmemiştir.

28 Ocak 2020'de tarihinde yapılan karardan önceki son oturumda, savcılık, video bağlantısı aracılığıyla daha önce bilinmeyen bir tanığı dinletmiştir. Tanığın ekranda görünmesine izin verilmemiş ve savunmanın çapraz sorgu yapmasına da izin verilmemiştir. Güya tanığı kendisine yönelik "tehditlere" karşı korumak amacıyla, sanıkların ve avukatlarının katılmadığı kapalı bir oturumda tanığın ifadesi alınmıştır. UHK / IBAHRI gözlemcisine bu durum ve tanık güvenilir görünmüştür. Tanığın 25 Aralık 2019 ve 28 Ocak 2020 tarihlerinde polise gaz maskesi bulduğuna dair iki ifade verdiği söylenmiştir. Savunma, tanığın meşruiyetine itiraz ederek ifadesinin dosyadan çıkarılmasını talep etmiş, ancak Mahkeme bu talebi reddetmiştir. Bunun üzerine salondan protesto sesleri yükselmiş, ancak Mahkeme Başkanı salonu boşaltarak protestoları susturmuştur. Yasal olarak salonda bulunma hakkı bulunmasına rağmen bir muhalefet milletvekili de salondan çıkarılmıştır.

9. Karar

18 Şubat 2020 tarihinde Ağır Ceza Mahkemesi, Türkiye’de bulunan tüm sanıklar hakkında Ceza Kanunu’nun 312. maddesi kapsamındaki ana suçlamayla ilgili olarak beklenmedik bir şekilde beraat kararı vermiştir.

Mahkeme, “marjinal grupların ve yasadışı sol örgütlerin” genel halkın içine organize ve planlı bir şekilde sızdığının, kendilerini bu şekilde gizlediklerinin ve ülke içinde kaos yaratmak, Devlet otoritesini zayıf göstermek ve kamu düzenini bozmak için ciddi eylemlerde bulduklarının yargıçlar için açık olduğunu belirtmiştir.

Mahkeme, hukuki temeli bulunmadığı gerekçesiyle telefon dinleme ve diğer gözetim yöntemleri yoluyla elde edilen delilleri kullanmamaya karar vermiştir. İddia makamı, olayların gerçekleştiği tarihte ve talep tarihinde “hükümete karşı suçların” Ceza Muhakemesi Kanununun 135 ve 138. maddeleri uyarınca dinleme ve izleme yapılabilecek suçlar arasında bulunmadığını dikkate almaksızın CMK’nın 135 ve 140. maddelerine göre dinleme ve izleme talep etmiştir. Bu nedenle, Yargıtay’ın yerleşik içtihadı ve “zehirli ağacın meyvesi” ilkesi dikkate alındığında hukuka aykırı olarak elde edilen kayıtların delil olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

Ayrıca Mahkeme, Mücella Yapıcı’nın aynı olaylar dolayısıyla yargılandığı İstanbul 33. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından Ceza Kanunu’nun 220. maddesi uyarınca suç işlemek amacıyla suç örgütü kurma suçundan beraat ettiğini dikkate almıştır.⁴⁴ Mahkeme, dava konusu fiillerin Anayasa’nın güvence altına aldığı toplanma ve dernek kurma özgürlükleri kapsamında olduğunu ve Taksim Dayanışma Platformu’nun bir suç örgütü olduğuna dair delil bulunmadığını belirtmiştir.

Mahkeme, İstanbul’daki Başbakanlık ofisi önünde toplandıkları ve kolluk kuvvetlerine saldırdıkları iddia edilen kişilerin bu fiiller dolayısıyla zaten İstanbul 33. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından yargılandığını dikkate almıştır. Sanıklar, aynı bu davada olduğu gibi Ceza Kanunu’nun 312. maddesi kapsamındaki suç da dahil olmak üzere çeşitli suçlamalardan beraat etmiştir.

Mahkeme, Osman Kavala tarafından işlendiği iddia edilen suçlara ilişkin çeşitli tanık ifadelerine ilişkin olarak, ilk tanığın güvenilir ifadeler vermediğini ve sadece protestolar sırasında Kavala tarafından kullanıldığı iddia edilen bir gaz maskesi bulduğunu beyan ettiğini değerlendirmiştir. Diğer iki tanık, Kavala’ya atfedilen eylemlerle ilgili hiçbir bilgi sahibi olmadıklarını ve bu eylemlere tanık olmadıklarını ve onu ilk defa mahkemede gördüklerini ifade etmişlerdir.

Kavala’nın Gezi Parkı olaylarını finanse ettiği iddialarına ilişkin olarak, duruşmada Hazine ve Maliye Bakanlığı’na bağlı Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) tarafından hazırlanan bir raporda, Açık Toplum Vakfının veya Anadolu Kültür’ün olaya karıştığına dair hiçbir somut kanıt yer almamıştır. Mahkeme, iddianamede, Gezi olaylarından önce ve sonra para transferlerin kime ve ne şekilde yapıldığının açıkça belirtmediğine ve bu vakıfların herhangi bir suç veya terör örgütüyle bağlantılı olduğuna dair herhangi bir bilgiye yer verilmediğine karar verdi. Bu nedenle Osman Kavala’nın Gezi olaylarına katılan kişileri finanse ettiği iddialarının dayanaktan yoksun olduğu kabul edilmiştir.

⁴⁴ Ayşe Mücella Yapıcı ve diğer dört sanık Türk Ceza Kanunu’nun 220 maddesinde düzenlenen suç işlemek amacıyla örgüt kurma ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefetle suçlanmışlardır. İstanbul 33. Ağır Ceza Mahkemesi (esas no 2014/88, karar no 2015/145) beraat kararı vermiştir. Karar temyiz edilmeksizin 1 Haziran 2015 tarihinde kesinleşmiştir.

Son olarak Mahkeme, Türkiye’de bulunan sanıkların, Hükümetin görevlerini yapmasını engellemek amacıyla marjinal ve yasadışı sol gruplara liderlik etme, onları yönlendirme veya kışkırtma suçlamalarına ilişkin suçluluğunu ortaya koymaya yetecek açık, somut veya hukuki kanıt bulunmadığını teyit etmiştir. Ancak Mahkeme sanıkların 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na aykırı bir şekilde halkı gösterilere davet ettiklerine dair güçlü bir şüphe bulunduğuna karar vermiştir. Ayrıca sanıkların bu toplantıları kanuna aykırı olarak yaptıklarına, görevlerini yerine getirirken kolluk kuvvetlerini tehdit ettiklerine ve kolluk kuvvetlerinin uyarılarına ve güç kullanımına rağmen dağılmaya direndiklerine karar vermiştir.

Bu gerekçenin ardından Ağır Ceza Mahkemesi, Ayşe Mücella Yapıcı, Tayfun Kahraman, Şerafettin Can Atalay, Mine Özerden, Osman Kavala, Ali Hakan Altınay, Yiğit Aksakoğlu, Yiğit Ali Ekmekçi ve Çiğdem Mater Utku’nun Ceza Kanununun 312. maddesinden beraatlarına karar vermiş ve Osman Kavala’nın derhal serbest bırakılmasına hükmetmiştir.

Ancak Mahkeme, Taksim Platformu üyesi sanıklar (Ayşe Mücella Yapıcı, Tayfun Kahraman, Şerafettin Can Atalay, Mine Özerden) hakkında Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunmuştur. Suç duyurusunda bu kişilerin 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na aykırı olarak gösteri ve halka açık toplantılar düzenlediklerini, kolluk kuvvetlerini görevlerinden alıkoyduklarını ve açık uyarılara rağmen bu faaliyetlere son vermediklerini iddia edilmiştir. Osman Kavala, Ali Hakan Altınay, Yiğit Aksakoğlu, Yiğit Ali Ekmekçi ve Çiğdem Mater Utku söz konusu suçlara iştirak etmekle suçlanmışlardır. Mahkeme bu suçlamalar nedeniyle sanıkların tutuklanmasına karar vermemiştir.

Duruşma sırasında yurtdışında bulunanların (Ayşe Pınar Alabora, Mehmet Ali Alabora, Hanzade Hikmet Germiyanoğlu, Handan Meltem Arıkan ve Gökçe Tüylüoğlu) davaları, bunların duruşmalara katılamamış olmaları dolayısıyla Türkiye’de bulunanların dosyasından ayrılmıştır. Bu nedenle beraat kararı onları kapsamamıştır. Mahkeme, sanıkların kamuoyuna yaptıkları açıklamaların ve sivil topluma çağrılarının, sivil toplumu hükümete baskı yaparak istifasını sağlamak amacıyla manipüle ettikleri konusunda güçlü şüpheler bulunduğuna karar vermiştir.

10. Yargılamadan sonra

a) Sanıklar

Beraattan birkaç saat sonra İstanbul Başsavcısı, Temmuz 2016 darbe girişimiyle ilgili başka bir soruşturmaya dayanarak Osman Kavala'nın yeniden tutuklanmasını talep etmiş ve 19 Şubat 2020 tarihinde Kavala yeniden tutuklanmıştır. Bu, Kavala'nın 11 Ekim 2019 tarihinde tahliye edildiği darbe girişimiyle ilgili aynı soruşturmadır.

9 Mart 2020'de Savcı, Kavala aleyhine yeni bir suçlamada bulunmuştur: gizli hükümet bilgilerini bir Birleşik Devletler vatandaşı ile paylaştığı iddia edilerek casuslukla suçlanmıştır.⁴⁵ Suçlama aynı gün İstanbul 10. Sulh Ceza Hakimliği tarafından onaylanmış (ve Kavala bu suçtan tutuklanmıştır). Ancak, bu tutuklama kararı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından daha önce incelenmiş olan ve tutukluluğu meşrulaştırmak için yetersiz bulunan aynı olgulara dayanıyordu. Suçlama, Hükümet tarafından darbenin arkasında olduğundan şüphelenilen bir kişiyle olduğu iddia edilen temaslar üzerinde odaklanıyor ve yeni bir olgu ya da delile veya farklı bir soruşturma dosyasına referans yapmıyordu.⁴⁶ Bu yeni suçlama Kavala'nın tutukluluk süresinin saatini sıfırlamıştır.

b) Hakimler

Sanıklardan sekizinin beraatının ertesi günü, Cumhurbaşkanı Erdoğan parti toplantısında şunları söylemiştir:

- *Bakın, bu basit bir ayaklanma olayı değil. Soros'un yaptığı gibi perde arkasında bazı ülkeleri kıskırtmak için sorun çıkararak tipler var. Ve Türkiye ayağının parmaklıklar arkasında olduğunu biliyorsunuz. Dün bir manevra ile onu beraat ettirmeye çalıştılar.*
- *Elbette kanunun her hükmüne saygı duyuyoruz ama hem milletimizin hem de bizim, Gezi ve ayaklanmaya katılanlar hakkındaki yargımız asla değişmeyecek.*
- *Milletimiz rahatlasın; bu konuyu sonuna kadar kararlılıkla takip edeceğiz ve adaletin yerini bulması için son nefesimize kadar mücadeleye devam edeceğiz.*⁴⁷

Kısa süre sonra Gezi davasında kararı veren hakimler (Galip Mehmet Perk, Talip Ergen ve Ahmet Tarık Çiftçioğlu) hakkında Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından disiplin soruşturması başlatılmıştır. UHK ve İBAHRI, Hâkimler ve Savcılar Kurulunu, "Türkiye'de hukukun üstünlüğünün ciddi şekilde gerilemesinin bir başka işareti" olan ve "karar alma yetkilerine doğrudan bir müdahale gibi görünen ve yargı mensuplarının tümünün bağımsızlığı üzerinde caydırıcı bir etki yaratacak olan" bu soruşturmayı derhal durdurmaya çağırmıştır.⁴⁸ Otuz Türk Barosu, Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyelerinin istifasını talep eden bir bildiri yayınlamış ve bu soruşturmayı Türk Anayasası'na göre yargı bağımsızlığı ilkesinin ihlali olarak değerlendirmiştir.⁴⁹

⁴⁵ Türk Ceza Kanunu'nun 328. maddesi, Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararlarıyla ilgili nedenlerle gizli tutulması gereken bilgilerin siyasi veya askeri casusluk amacıyla güvence altına alınmasını yasaklamaktadır.

⁴⁶ Bkz. AİHM, *Kavala / Türkiye*, op. cit., para. 154 ve 155.

⁴⁷ Bianet, "President Erdogan on Gezi Trial: They Attempt to Acquit Him with a Manoeuvre", şuradan erişilebilir <http://bianet.org/english/politics/220275-president-erdogan-on-gezi-trial-they-attempt-to-acquit-him-with-a-maneuver>

⁴⁸ Bkz.: İBAHRI ve UHK Türkiye Hakimler ve Savcılar Kurulunu Gezi Parkı davasının yargıçları aleyhine yürütülen soruşturmayı derhal durdurmaya çağırıyor, 28 Şubat 2020, şuradan erişilebilir <https://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=2dc38dbf-4b19-43b6-8988-a9772da0ea71>

⁴⁹ Bianet, "30 Bar Associations call for HSK Members' Resignation", şuradan erişilebilir <http://bianet.org/english/law/220409-30-bar-associations-call-for-hsk-members-resignation>

11. Uluslararası hukuk ve standartlar

Gezi Parkı davasını ilgilendiren çok sayıda uluslararası insan hakları hukuku standardı bulunmaktadır. Bunlar, Gezi Parkı davasında tutukluların çoğunun haklarını kullandığı için suçlandığı toplanma, ifade, örgütlenme ve siyasi katılım özgürlükleri gibi temel özgürlükleri içerir. Bu hakların kullanımına yasal sınırlamalar konulup konulamayacağını değerlendirmek bu raporun kapsamı dışında olsa da savcılığın bu hakların kullanılmasını fiilen engelleyip engellemediğini ve cezalandırıp cezalandırmadığını anlamak açısından daha ilgili hale gelmektedirler.

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (UMSHS) 9. maddesi dahil olmak üzere özgürlük hakkı, Kavala ve diğer sanıklarının tutuklanmasının ve tutuklu kalmaya devam etmesinin hukuka uygun olup olmadığını değerlendirmek açısından ilgilidir. Yargılamanın kendisi ile ilgili olarak, adil yargılanma hakkı, UMSHS madde 14 ve AİHS madde 6'da yer alan bir dizi özel güvenceyi içermektedir. Bu maddelerin her ikisi de, ilgili denetim organlarının UMSHS (BM İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum 32 dahil) ve AİHS (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı) ilgili içtihat ve yorumlarıyla birlikte okunmalıdır.⁵⁰ Yasallık ve hukukun üstünlüğü ilkeleri uyarınca "adil yargılamanın temel gereklerine olağanüstü hal sırasında da saygı gösterilmelidir" ve bu nedenle bu haklar yükümlülük azaltma uygulamasına tabi değildir.⁵¹

a) Mahkemelerin ve savcılarının bağımsızlığı ve özerkliği

Bir ceza yargılamasının adil olduğundan söz edebilmek için "kanunla kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme" önünde yapılmış olması gerekir⁵². Bu gereklilikler, istisnaya veya sınırlamaya tabi olmaksızın mutlaktır.⁵³ Mahkemelerin ve yargı görevlilerinin bağımsızlığı Anayasa, Devletin yasaları ve politikaları ile güvence altına alınmalı ve uygulamada hükümet, onun yetkilileri ve temsilcileri ile yasama organı tarafından saygı görmelidir. Nitekim, "devletin tüm organları (yürütme, yasama ve yargı) ve diğer kamu veya hükümet makamları, hangi düzeyde olursa olsun -ulusal, bölgesel veya yerel- adil yargılama hakları açısından Devletin sorumluluğuna tabidirler".⁵⁴

Yargı ve yürütme işlevlerinin açıkça ayırt edilemediği veya yürütmenin yargıyı kontrol edebildiği veya yönetebildiği bir durum, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme ilkesiyle bağdaşmaz.⁵⁵ Mahkemeler ayrıca uygulamada etkin bir şekilde bağımsız olmalı ve Devletin diğer organlarının veya herhangi bir diğer makamın etkisinden veya baskısından uzak olmalıdır.⁵⁶

Uluslararası hukuk, mahkemelerin tarafsız olmasını da gerektirir; bu, mahkemelerin ve yargıçların önündeki meselelerde delillere dayanarak ve hukuka uygun olarak karar vermeleri gerektiği anlamına gelir. Bu kararın, herhangi bir makamın herhangi bir nedenle doğrudan veya dolaylı olarak sınırlama veya uygunsuz etki, teşvik, baskı, tehdit veya müdahalesi olmaksızın verilmesini gerektirir.

⁵⁰ İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum no. 32 BM Bel CCPR/C/GC/32. Avrupa Mahkemesinin AİHS'in 6. Maddesine ilişkin içtihadının özeti şurada bulunabilir https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf

⁵¹ İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum no. 29 BM Bel CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, para. 16.

⁵² UMSHS Madde 14.1 ve AİHS Madde 6.1.

⁵³ İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum no. 32 *op. cit.*, para. 18 ve 19.

⁵⁴ İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum no. 32 BM Bel CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, para 4.

⁵⁵ İnsan Hakları Komitesi, 20 Ekim 1993 tarihli görüş, *Angel N. Oló Bahamonde v. Equatorial Guinea*, Karar No. 468/1991, para. 9.4.

⁵⁶ Bkz. BM Yargı Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, İlkeler 1, 2, 3 ve 4.

Bir ceza davasında, savcılığın rolü ve uluslararası standartlara uyması büyük önem taşır.⁵⁷ Savcılık işlevlerinin uygun şekilde yerine getirilmesi için, Devletin diğer organlarından özerk olmasını gerektirir. Savcılar, idari olarak yürütmenin bir parçası olsalar bile, işlevsel olarak bağımsız kalmalıdır. Her durumda, Devletlerin, savcılarının herhangi bir sindirme, engelleme, taciz, uygunsuz müdahale veya hukuki, cezai veya diğer sorumluluklara haksız olarak maruz kalma tehdidi olmaksızın soruşturmaları tarafsız ve objektif bir şekilde yürütebilmesi için gerekli güvenceleri sağlama ödevi vardır.⁵⁸

BM Savcılarının Rolüne İlişkin İlkeler, "savcılarının görevlerini hukuka uygun olarak adil, tutarlı ve süratli bir şekilde yerine getirmeleri ve insan onuruna saygı göstermeleri ve korumaları ve insan haklarını yüceltmeleri ve böylece adil yargılamanın gerçekleştirilmesine ve ceza adaleti sisteminin sorunsuz işleyişine katkıda bulunmaları gerektiğini" belirtmektedir.⁵⁹

Savcılar, görevlerini yerine getirirken kamu menfaatini korumalı, tarafsız davranmalı, şüpheli ve mağdurun durumunu doğru bir şekilde hesaba katmalı ve şüphelinin lehine veya aleyhine olup olmadığına bakılmaksızın ilgili tüm koşullara dikkat etmelidir.⁶⁰ Tarafsız bir soruşturma suçlamanın temelsiz olduğunu gösterdiğinde, savcılar kovuşturma başlatmamalı veya devam etmemeli veya yargılamayı durdurmak için her türlü çabayı göstermelidir.⁶¹

b) Yargılama sırasındaki hak ve teminatlar

Tüm ceza yargılamalarında, herkesin "kanuna göre suçlu olduğu ispatlanana kadar masum sayılma hakkı" vardır.⁶² Bu hak, savaş zamanlarında veya diğer olağanüstü hallerde bile, hiçbir zaman sınırlandırılmaz veya askıya alınmaz.⁶³ Tüm kamu otoriteleri ve görevlilerinin, masumiyet karinesine saygı gösterme ve bu nedenle, bir yargılamanın sonucu hakkında önyargıda bulunmaktan kaçınma ödevi vardır. Örneğin, sanığın suçlu olduğunu beyan eden açıklamalar yapmaktan kaçınmalıdırlar.⁶⁴ Savcılar da dahil olmak üzere kamu otoriteleri ve görevlileri, cezai soruşturmalar veya suçlamalar hakkında kamuoyunu bilgilendirmelidir, ancak herhangi bir sanığın suçluluğu konusunda bir görüş belirtmemelidir. Bir kişi bir mahkeme tarafından cezai bir suçtan beraat ettirilirse, kamu makamları, özellikle savcılar ve polis, suçlu olabileceğini ima etmekten kaçınmalıdır.⁶⁵

Birkaç sınırlı ve belirli istisna dışında, tüm yargılamalar halka açık olmalıdır. Bunlar, "demokratik bir toplumda ahlak, kamu düzeni (*ordre public*) veya ulusal güvenlik nedenlerini veya tarafların özel hayatlarının korunması öyle gerektirdiğinde ya da özel durumlarda mahkemenin görüşüne göre kesinlikle gerekli olduğu ölçüde aleniyetin adaletin gerçekleşmesine zarar vereceği durumları" içerir.⁶⁶ BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi, yargılama gözlemcilerinin ve diğer kişilerin "ulusal hukuka ve uygulanabilir uluslararası yükümlülük ve taahhütlere uygunluklarına ilişkin bir

⁵⁷ İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum no. 32, *op. cit.*; 23 Ekim 1992 tarihli görüş, Karar 387/1989, Arvo O. Karttunen / Finlandiya, para. 7.2; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Indra / Slovakya, Başvuru No. 46845/99, para. 49. Bkz. UHK, Ceza Davaları için Dava Gözlem Elkitabı, *op. cit.*, p. 44 ve devamı.

⁵⁸ Bkz. Diğerlerinin yanı sıra: BM Savcılarının Rolüne İlişkin Rehber İlkeler, Tavsiye no R (2000) 19, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesininin Ceza adaleti sisteminde savcılığın rolüne dair üye devletlere tavsiyesi; ve Afrika'da Adil Yargılama Hakkı ve Hukuki Yardım konusunda Esaslar ve İlkeler; Amerikalılar-arası İnsan Hakları Komisyonu, Meksika'da İnsan Haklarının Durumuna İlişkin Rapor, OEA/ Ser.L/V/II.100, Doc. 7 rev. 1, para. 372 ve 381. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, J10 Temmuz 2008 tarihli karar, Medvedyev ve diğerleri / Fransa, Başvuru No. 3394/03, para. 61

⁵⁹ Savcılarının Rolüne İlişkin Rehber İlkeler, İlke 12

⁶⁰ İlke 13, *ibid.*

⁶¹ İlke 14, *ibid.*

⁶² UMSHS Madde 14.2 ve AİHS madde 6.2.

⁶³ İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum no. 29, *op. cit.*, para 16.

⁶⁴ İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum no. 32, *op. cit.*, para. 30; ve 20 Temmuz 2020 tarihli görüş, *Gridin / Rusya Federasyonu*, Karar No 770/1997, para. 3.5 ve 8.3.

⁶⁵ Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *Krause / İsviçre*, Başvuru no. 7986/77, para. 3; *Fatullayev / Azerbaycan*, AİHM, Başvuru no. 40984/07, para. 160-163; *Khuzhin Ve diğerleri / Rusya*, AİHM, Başvuru no. 13470/02 paras. 93-97.

⁶⁶ UMSHS Madde 14.5 ve AİHS Madde 6.1.

fikir oluşturmak amacıyla kamuya açık duruşmalara, işlemlere ve yargılamalara katılma" hakkını ortaya koymaktadır.⁶⁷

Bir suçtan iki kere yargılama olmaz ilkesine göre "hiç kimse daha önce ülkenin hukuku ve ceza usulü uyarınca nihai olarak mahkûm edildiği veya beraat ettiği bir suçtan dolayı yeniden yargılanamaz veya cezalandırılmaz".⁶⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararına göre, aynı fiiller veya ihmaller için iki kez yargılanmama hakkı, sadece yargılama aşamasını değil, soruşturma aşamasını da kapsamaktadır.⁶⁹

Yargılamada, silahların eşitliği ilkesi, yargılamanın çekişmeli yargılama ilkesine uygun olmasını gerektirmektedir. Bu, tüm tarafların, karşı tarafça öne sürülen argümanları ve kanıtları bilmek, bunları çürütmek ve onlara itiraz etmek ve kendi argümanlarını ve kanıtlarını sunmak için usulî haklara ve imkanlara sahip olması gerektiği anlamına gelir. Bu ilke, sanığın aleyhindeki tanıkları sorgulama veya sorgulatma hakkına sahip olduğu ve kendisi aleyhinde ifade veren tanıklarla aynı koşullar altında kendi tanıklarının yargılamaya katılmasını ve ifade vermesini isteme hakkına sahip olduğu anlamına gelir. Bu, AİHS Madde 6.3.d ve UMSHS Madde 14.3.e'de düzenlenen haklarda açıkça ifade edilmektedir. Savunma avukatının savunmasını hazırlamak için yeterli zamana sahip olabilmesi için iddia makamı, duruşmadan makul bir süre önce, duruşmaya çağırmayı düşündüğü tanıkların adlarını savunmaya vermelidir.⁷⁰

Yargılama sırasında kimliği bilinmeyen mağdurların ve tanıkların ifade vermeleri genellikle adil yargılama ilkesine aykırıdır. Gizliliğe yalnızca istisnai durumlarda izin verilebilir. Her durumda, gizli tanıkların ve mağdurların kimlikleri, yargılamanın başlamasından yeterince önce müdafiyeye bildirilmelidir ki, böylece adil bir yargılama ve savunma hakkının etkinliği sağlanabilir ve sanık verilen ifadelerin doğruluğuna itiraz edebilir.⁷¹

Yeterli savunma hakkı, aynı zamanda UMSHS Madde 14 ve AİHS Madde 6 kapsamında ceza davalarında adil yargılanma hakkının spesifik bir unsuru olarak korunan yeterli zaman ve kolaylıklara sahip olma hakkını gerektirir. Bu hak, iddia makamının mahkemede sunmayı planladığı sanığın aleyhine veya onu temize çıkaran tüm materyaller dahil olmak üzere, sanığın savunmasını hazırlamak için ihtiyaç duyduğu belgelere, diğer kanıtlara ve tüm materyallere erişim garantisini gerektirir. Sanığı temize çıkaran materyal, sadece masumiyeti kanıtlayan materyalleri değil, aynı zamanda savunmaya yardımcı olabilecek diğer kanıtları da içerecek şekilde anlaşılmalıdır; örneğin, bir "itirafın" rızaya dayanmadığını gösteren işaretler de bu nitelikte sayılmalıdır. Bu aynı zamanda müdafiyeye ilişki kurma ve iletişimde bulunma imkanını da içerir. Bir avukattan yardım alma hakkı, kişinin avukat tutacak maddi imkanları olmasa bile, uluslararası hukuk tarafından korunan adil yargılanma hakkının ayrılmaz bir parçasıdır.⁷²

Yukarıda belirtilen haklar uluslararası belgelerde asgari standartlar olarak açıkça belirtilmiş olsa da, bunlara saygı tek başına yargılamanın tam adilliğini garanti etmez ve yargılamayı ve kararı etkileyebilecek tüm faktörler göz önünde bulundurularak bütünsel olarak değerlendirilmesi gerekir.

⁶⁷ BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi, Madde 9(3)(b).

⁶⁸ UMSHS Madde 14.7 ve AİHS Ek Protokol 7 Madde 4.

⁶⁹ *Sergey Zolotukhin / Rusya*, Başvuru no. 14939/03.

⁷⁰ CCPR, Genel Yorum no. 32, op. cit .. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (Temyiz Dairesi), 15 Temmuz 1999 tarihli Karar, *The Prosecutor — Tadić*, No.IT-94-1-T; İnsan Hakları Komitesi, 30 Mart 1989 tarihli kabul edilebilirlik kararı B.d.B. et al. / Hollanda, Tebliğ No. 273/1988; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 27 Ekim 1993 tarihli karar, *Dombo Beheer B.V. / Hollanda*, Başvuru No. 14448/88; ve Amerikalılar-Arası İnsan Hakları Komisyonu, 4 Nisan 2001 tarihli 52/01 sayılı Rapor, 12.243 sayılı Dava, *Juan Raul Garza (Amerika Birleşik Devletleri)*.

⁷¹ İnsan Hakları Komitesi, İnsan Hakları Komitesinin Sonuç Gözlemleri: Kanada, CCPR / C / CAN / CO / 5, 20 Nisan 2006, para. 13; İnsan Hakları Komitesinin Sonuç Gözlemleri: Amerika Birleşik Devletleri, CCPR / C / USA / CO / 3 / Rev.1, 18 Aralık 2006, para. 18 ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Kostovski / Hollanda*, Başvuru no. 11454/85, paragraflar. 43-45.

⁷² UMSHS Madde 14.3 ve AİHS Madde 6.3.

12. Sonuçlar

UHK ve IBAHRI, yargılamanın tüm duruşmalarını izledikten ve ilgili belgeleri ve koşulları analiz ettikten sonra, "Gezi Parkı davasının" adil olmayan yargılamanın tüm özelliklerini taşıdığını ve Türkiye'nin USMHS ve AİHS kapsamındaki ykmllklere aykırı olduğunu kanaatine varmıştır. Bu ihlaller, savcılar ve hakimler dahil olmak üzere ilgili tüm Devlet makamlarının sorumluluğunu içermektedir.

a) Yasallık ilkesi ve iddiaların hukuka uygunluğu

Sanıklar hkmete karşı suçlar ve terörizm suçlarıyla itham edilmişlerdir. Türkiye'de, bu tür suçların savcılar tarafından siyasi muhaliflere, insan hakları savunucularına ve diğer bazı gruplara karşı yalnızca dava açmak için değil aynı zamanda onlara zulmetmek içinde sıklıkla kullanıldığı gösterilmiştir.⁷³ Bu kovuşturmaların amacı, bireylerin uluslararası insan hakları hukuku tarafından korunan insan haklarını ve temel özgürlükleri kullanmalarını önlemek veya cezalandırmak olduğu ölçüde, bu UMSHS ve AİHS'yi ihlal eder. Bu, özellikle özel ve aile hayatına saygı hakkını (AİHS Madde 8 ve UMSHS madde 17); ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüklerini (AİHS'nin 10 ve 11. maddeleri ile UMSHS'nin 19, 21 ve 22 maddeleri); ve siyasi katılım hakkını (UMSHS Madde 25) içerir. Bu davadaki kovuşturmanın bu haklardan herhangi biri üzerinde izin verilebilir bir sınırlama teşkil ettiği iddia edilebildiği ölçüde, özel ve aile hayatına saygı hakkı, ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlükleri ve siyasi katılım hakkına ilişkin izin verilen sınırlamalar açısından gerekli olan yukarıda belirtilen yasallık ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Ayrıca, bu sınırlamaların ne kamu düzeninin veya ulusal güvenliğin korunması gibi herhangi bir meşru amaç için gerekli ne de ölçülü oldukları söylenemez.

Sanıkların kovuşturulması, yalnızca yasada öngörülen suçlar nedeniyle cezalandırılma hakkına (AİHS Madde 7 ve UMSHS Madde 15) ve tüm tutuklamaların kanunla öngörülmesi gerektiği ilkesine (AİHS Madde 5.1 ve UMSHS Madde 9.1) aykırılık oluşturmaktadır. Sanıkların itham edildiği suçlara ilişkin bu aşırı geniş yorum, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki ykmllklere aykırı olarak değerlendirilmiştir. Bu suçlarla ilgili olarak defalarca reform yapılmış ise de uygulamadaki kapsamlarında herhangi bir değişiklik olmamıştır.⁷⁴

İddianamenin kendisi de profesyonellik, bağımsızlık ve tarafsızlıktan uzak olduğunu göstermektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Osman Kavala'nın tutukluluğunun hukuka aykırı olduğuna ilişkin kararında belirttiği gibi:

- *Dosyada, özellikle ilk tutukluluk kararlarında ve tutukluluğun devamına ilişkin kararlarda veya iddianamede [Osman Kavala]'nın g veya şiddet kullandığına, söz konusu şiddet eylemlerini kişkırttığına veya başlattığına veya bu tür suç eylemleri için destek sağladığına dair tek bir delil yer almamaktadır.*⁷⁵

⁷³ Bakınız, diğerlerinin yanı sıra, UHK, Askıya Alınan Adalet, op. cit. ; Venedik Komisyonu, Ceza Kanunu'nun 216, 299, 301 ve 314. Maddelerine ilişkin Görüş, Görüş No. 831/2015, 15 Mart 2016; Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, 1-5 Temmuz 2019 tarihleri arasında Türkiye'ye yaptığı ziyarete ilişkin rapor, 19 şubat 2020, Ref. CommDH (2020) 1; Düşünce ve ifade zgrlğinin geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin BM zel Raportörü, Türkiye'ye olan misyonu hakkında rapor, UN Doc. A / HRC / 35/22 / Add.3, 21 Haziran 2016.

⁷⁴ Bakınız, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu suçlara ilişkin tüm kararları ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin ner ve Turk – Türkiye grubunda yrttğu infaz prosedürü (halen açık): <http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-36806>

⁷⁵ AİHM. Kavala / Türkiye, para. 143

Mahkeme daha spesifik olarak şu sonuca varmıştır:

- 223. 657 sayfa uzunluğundaki iddianame, davaya konu olayların kısa ve öz bir açıklamasını içermemektedir. Ayrıca, başvurunun Gezi olayları sebebiyle cezai sorumluluğuna gidilmesine sebep olan olgular ya da filler açıkça belirtilmiş değildir. Esasen (iddianame) kanıtların bir derlemesidir -çok sayıda telefon görüşmesinin tapeleri, başvurunun bağlantıları hakkında bilgiler, şiddet içermeyen eylemlerin listeleri- ve bunlardan bazılarının iddia edilen suçla çok sınırlı bir ilgisi bulunmaktadır ... Dava dosyasında, savcılık makamlarının Gezi eylemleri sırasında yaşanan olaylar ile ilgili başvurucudan iyi niyetle şüphelenilmesine dayanak oluşturacak objektif herhangi bir bilgiye haiz olduklarını gösteren bir belge bulunmamaktadır. Özel olarak belirtilmelidir ki, savcılık belgeleri tamamıyla hukuka uygun ve Sözleşme haklarının kullanımı ile ilişkili birçok eyleme atıfta bulunmuş, söz konusu eylemler Avrupa Konseyi organları ya da uluslararası kurumlar ile iş birliği içinde yürütülmüştür. Bu belgeler ayrıca, Türkiye'ye gaz fişeği satışının yasaklanması ya da bireysel başvuruların desteklenmesi kampanyalarının düzenlenmesi gibi, bir insan hakları savunucusu ve STK liderinin olağan ve meşru faaliyetlerine değinmektedir.
- 224. Mahkemenin görüşüne göre, bu unsurların iddianameye dahil edilmesi savcılığın güvenilirliğini zayıflatmaktadır. Buna ek olarak, savcılığın tutumunun, başvuranın kendisine karşı alınan tedbirlerin gizli bir amaç taşıdığına, yani bir STK aktivisti ve insan hakları savunucusu olarak onu susturmak, diğer kişileri benzer faaliyetlere katılmaktan caydırmak ve ülkedeki sivil toplumu felç etmek olduğuna dair iddiasını destekler nitelikte olduğu düşünülebilir.⁷⁶

Hukukun üstünlüğü ile yönetilen bir Devlette, böyle bir iddianamenin düzenlenmesi, en azından ileride benzer şekilde sorunlu iddianamelerin düzenlenmesini önlemek amacıyla soruşturma ve inceleme yapılmasını gerektirir. Ancak UHK ve IBAHRI, bu iddianameyi düzenleyenler hakkında açılmış herhangi bir soruşturma veya disiplin incelemesi bulunduğu konusunda bilgilendirilmemiştir.

b) Kanunla kurulmuş yetkin, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde adil yargılanma hakkı

Yargının ve savcılığın kurumsal bağımsızlığına ilişkin olarak, UHK ve IBAHRI, şu anda bağımsızlıklarını sağlamak için temel güvencelere sahip olmayan bu kurumlardaki sorunları ayrıntılı olarak rapor etmişlerdir.⁷⁷

Yargı bağımsızlığına ilişkin uluslararası standartların temel ilkelerine uyumlu olmayan bir Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından yargıçların atandığı veya disiplin veya nakil işlemlerine tabi tutulabilecekleri bir mahkeme "bağımsız" olarak nitelendirilemez. Bu bağımsızlık eksikliği, yalnızca yargıçların tavırlarından veya eylemlerinden değil, aynı zamanda yargıçları bu tür herhangi bir iç veya dış müdahaleden koruyan kurumsal garantilerin bulunmayışından kaynaklanmaktadır. Bu tür bir kurumsal bağımsızlığın olmadığı, Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından bu davada sanıkları beraat ettiren hâkimler aleyhinde disiplin soruşturması başlatılmasıyla kanıtlanmıştır.

Yargılamalarla ilgili olarak yargılama gözlemcileri, mahkeme heyetinin yapısının sık sık değiştiğini ve istikrarlı bir mahkeme heyetinin, tutarlı, dosyaya vakıf ve gerekçeli bir karara varmasını sağlamayı imkânsız hale getirdiğini belirtmişlerdir. Bu gerçek, Türk hukuk sisteminin, izleme konusu dava gibi siyasi açıdan hassas bir yargılamanın dışarıdan ve içeriden etki edildiği şüpheleriyle lekelenmemesini sağlamaktaki yetersizliğinin bir başka işaretidir. Bu, UHK ve IBAHRI

⁷⁶ Kavala / Türkiye, *op. cit.*, paras. 223-224.

⁷⁷ Bkz. Diğerlerinin yanı sıra, UHK, Askıya Alınan Adalet, *op. cit.*; UHK, Adalet Tehlike Altında, *op. cit.*

gözlemcilerinin yargıçların tavırlarıyla yargılamanın kendisine belirgin bir ilgisizlik gösterdikleri izlenimiyle desteklenmektedir.

Kümülatif olarak, bu unsurlar, bu davadaki sanıklara AİHS'nin 6. maddesi ve UMSHS'nin 14. maddesine aykırı olarak 'bağımsız ve tarafsız bir mahkeme' tarafından yargılanma haklarının tanınmadığı sonucuna katkıda bulunmaktadır. Nihai beraatlarının bu sonuca etkisi yoktur.

c) Kanuna göre suçlu olduğu ispatlanana kadar masum sayılma hakkı

Devlet makamlarının, sanıklarının suçluluğu veya masumiyeti hakkında görüş bildirmek suretiyle yargılamalara ve bir ceza yargılamasının sonucuna hanel getirmeme ödevi vardır. Bu, Devletin üst düzey yetkilileri açısından evleviyetle geçerlidir.

Halihazırda yargının yönetim organları üzerinde anayasal kontrol yetkisine sahip olan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının, hem sanıkların suçunu önceden tahmin etmesi hem de kamuoyuna yapılan açıklamalarda beraatlarından şikayetçi olması, bu yargılamalarda bağımsızlık görüntüsüne bile saygı gösterilmediğini göstermektedir.

Cumhurbaşkanının beyanları, sanıkların masumiyet karinesinin temelden ihlalini teşkil etmekte ve bizatihi sanıkların adil yargılanma hakkını açıkça çiğnemektedir.

d) Silahların eşitliği ve tanıkların çapraz sorgusu yoluyla delilleri test etme hakkı

Mahkemenin tanıkların kabul edilebilirliği konusundaki yaklaşımı, UHK ve IBAHRI'nin bu davada taraflar arasında silahların eşitliğine ilişkin temel adil yargılama gerekliliğinin karşılanmadığı sonucuna varmasına neden olan bir başka unsurdur. Belirtildiği gibi, yargıçlar, ifade vermek için fiziksel olarak İstanbul'da bulunmaları gerektiğini belirterek yurtdışında ikamet eden diğer sanıklar olan savunma tanıklarını video konferans yöntemiyle dinlemeyi reddetmişlerdir. Öte yandan, hâkimler, daha önceden bildirilmemiş olan ve düzgün bir şekilde çapraz sorgusu yapılamayanlar da dahil olmak üzere, tüm savcılık tanıklarına sorgulamadan izin vermişlerdir. Bu, çapraz sorgulama yoluyla kanıtları test etme ve kişinin savunması için yeterli zaman ve kolaylıklar sağlanması hakkını ihlal etmiştir (AİHS Madde 6.3.d; UMSHS Madde 14.3.e).

e) Temel sonuçlar ve tavsiyeler

UHK ve IBAHRI, Gezi Parkı davasının AİHS'nin 6. maddesi ve UMSHS'nin 14. Maddesi uyarınca adil yargılanma gereklerini karşılamadığı sonucuna varmıştır. Spesifik olarak, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma haklarına, masumiyet karinesine ve tanıkları çağırma ve sorgulama haklarına saygı gösterilmemiştir.

UHK ve IBAHRI ayrıca, bu davanın zaten uygulanan ceza hukuku ile ilgili olarak, aynı zamanda tutuklama nedenleri bakımından yasallık ilkesinin, UMSHS'nin 9 ve 15. maddeleri ve AİHS'nin 5 ve 7. maddelerine aykırı olarak açık bir şekilde ihlal edilmesi nedeniyle zayıflamış olduğunu teyit eder. Sanıklar aleyhine getirilen suçlamalar aşırı geniş yorumlanan ve insan haklarının, özellikle ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlükleri, siyasi katılma hakkı ve özel hayatın korunması haklarının kullanılmasını gereksiz yere kısıtlama eğilimi gösteren suçlarla ilgilidir. İddianamenin kendisi sanıklara yöneltilen suçlamaların asılsızlığının açık bir göstergesidir.

Bu bulgulara dayanarak, UHK ve İBAHRI şunları önermektedir:

- a. Osman Kavala derhal serbest bırakılmalı ve aleyhindeki tüm suçlamalar düşürülmelidir;**
- b. Savcılık tarafından temyize gidilmesi halinde, beraat kararı tüm üst mahkemeler tarafından onanmalı ve tüm suçlara ve sanıklara genişletilmelidir;**
- c. Yargılamada bulunmayan sanıklar hakkında, savcılık bu davada tartışılan hususlarla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olan tüm suçlamaları düşürmelidir;**
- d. Tüm sanıklara, hukuka aykırı tutukluluk ve temelsiz kovuşturma nedeniyle tazminat ödenmesi de dahil olmak üzere giderim sağlanmalıdır; ve**
- e. Beraat kararını veren yargıçlar aleyhine başlatılan her türlü disiplin soruşturması derhal sonlandırılmalıdır.**

Komisyon Üyeleri

Kasım 2020 (güncel liste için lütfen web sayfasını ziyaret ediniz www.icj.org/commission)

Başkan:

Prof. Robert Goldman, Amerika Birleşik Devletleri

Başkan yardımcısı:

Prof. Carlos Ayala, Venezüella

Yargıç Radmila Dragicevic-Dicic, Sırbistan

Yönetim Kurulu:

Yargıç Sir Nicolas Bratza, Birleşik Krallık

Dame Silvia Cartwright, Yeni Zelanda

Bayan Roberta Clarke, Barbados-Kanada

Bay Shawan Jabarin, Filistin

Bayan Hina Jilani, Pakistan

Yargıç Sanji Monageng, Botsvana

Bay Belisário dos Santos Júnior, Brezilya

Diğer Komisyon Üyeleri:

Profesör Kyong-Wahn Ahn, Kore Cumhuriyeti

Bayan Ms Chinara Aidarbekova, Kırgızistan

Yargıç Adolfo Azcuna, Filipinler

Bayan Hadeel Abdel Aziz, Ürdün

Bay Reed Brody, ABD

Yargıç Azhar Cachalia, Güney Afrika

Prof. Miguel Carbonell, Meksika

Yargıç Moses Chinhengo, Zimbabve

Prof. Sarah Cleveland, ABD

Yargıç Martine Comte, Fransa

Bay Marzen Darwish, Suriye

Bay Gamal Eid, Mısır

Bay Roberto Garretón, Şili

Bayan Nahla Haidar El Addal, Lübnan

Prof. Michelo Hansungule, Zambiya

Bayan Gulnora Ishankanova, Özbekistan

Bayan Imrana Jalal, Fiji

Bayan Jamesina Essie L. King, Sierra Leone

Yargıç Kalthoum Kennou, Tunus

Prof. César Landa, Peru

Yargıç Qinisile Mabuza, Svaziland

Yargıç José Antonio Martín Pallín, İspanya

Prof. Juan Méndez, Arjantin

Yargıç Charles Mkandawire, Malawi

Yargıç Yvonne Mokgoro, Güney Afrika

Yargıç Tamara Morschakova, Rusya

Yargıç Willy Mutunga, Kenya

Yargıç Egbert Myjer, Hollanda

Yargıç John Lawrence O'Meally, Avustralya

Bayan Mikiko Otani, Japonya

Yargıç Justice Fatsah Ouguerouz, Cezayir

Dr Jarna Petman, Finlandiya

Prof. Mónica Pinto, Arjantin

Prof. Victor Rodriguez Rescia, Kosta Rika

Bay Alejandro Salinas Rivera, Şili

Bay Michael Sfard, İsrail

Prof. Marco Sassoli, İtalya-İsviçre

Yargıç Ajit Prakash Shah, Hindistan

Yargıç Kalyan Shrestha, Nepal

Bayan Ambiga Sreenevasan, Malezya

Hakim Marwan Tashani, Libya

Bay Wilder Tayler, Uruguay

Yargıç Philippe Texier, Fransa

Yargıç Lillian Tibatemwa-Ekirikubinza, Uganda

Yargıç Stefan Trechsel, İsviçre

Prof. Rodrigo Uprimny Yepes, Kolombiya

**International
Commission
of Jurists**

P. O. Box 91
Rue des Bains 33
Genevve
Svitzerland

t +41 22 979 38 00
f +41 22 979 38 01
www.icj.org